

Aleg. 19.

Sprawozdanie

Wydziału krajowego jako komisji Wysokiego Sejmu o petycji Wiecu miejskiego w sprawie założenia domu pracy przymusowej.

Wysoki Sejmie!

Potrzeba urządzenia w kraju naszym zakładów pracy przymusowej i poprawczych, poruszona ponownie przez zebrany w r. 1887 Wiec miejski, była już dawniej przedmiotem rozpatrywań Reprezentacji krajowej. Już bowiem w latach 1874, 1875 i 1877 liczne Reprezentacje powiatowe i miasta wносиły petycje tak do Wys. Sejmu jak i do Wydziału krajowego o urządzenie w kraju rzeczonych zakładów, jako jedynie skutecznego środka ku zapobieżeniu włóczęgostwu i próżniactwu, oraz wynikającym ztąd zgubnym dla społeczeństwa różnorodnym następstwom, bo doświadczenie pouczyło, że zawarte w ustawodawstwie naszym dwa środki skierowane wprost przeciw włóczęgom i próżniakom a mianowicie:

1. przymusowe odesłanie pod strażą lub bez straży do gminy przynależności a względnie do granicy państwa podług postanowień ustawy z 27. lipca 1871 Dz. u. p. Nr. 88. i

2. oddanie pod dozór policyjny, jeżeli takowe wyrokiem sądowym za dopuszczalne uznanem zostało, w myśl ustawy z dnia 10. maja 1873 Dz. u. p. Nr. 108., wcale nie odnoszą pożądanego skutku, że przeciwnie, jak daty statystyczne dowodzą, włóczęgostwo i próżniactwo w kraju naszym wzrosło do zatrważających rozmiarów, sprowadzając nadto tak na skarb państwa jak i na fundusz krajowy i gminy przynależności z powodu szupasowania znaczne nieproduktywne wydatki.

Mimo takiego stanu rzeczy, wymagającego rychłego zaradzenia złemu, wyż wspomnianym petycyom a w szczególności przekazanej przez Wys. Sejm na posiedzeniu z dnia 30. sierpnia 1877 Wydziałowi krajowemu do rozpoznania petycji Rady powiatowej Kolbuszowskiej nie stało się zadość. Albowiem, jakkolwiek Wydział krajowy uznał już wówczas konieczną potrzebę urządzenia w kraju zakładów pracy przymusowej i poprawczych, to jednak z jednej strony względ na zbyt szczupły stan krajowego funduszu policyjnego, mogącego służyć na urządzenie i utrzymywanie

rzeczonych zakładów, z drugiej strony zaś niemożność użycia ku temu celowi funduszu krajowego, zaangażowanego podówczas w daleko ważniejszych wydatkach i na pilniejsze potrzeby kraju, były jedynie powodem, że Wydział krajowy, zdając sprawę z czynności swoich za czas od 1. maja 1877 do 31. maja 1878, nie mógł stawiać Wys. Sejmowi wniosków na urządzenie takich zakładów. Nadto do takiego załatwienia sprawy przyczyniła się bezwątpienia i ta okoliczność, że wówczas, względnie do r. 1885, cały ciężar wydatków tak na założenie jak i utrzymywanie zakładów pracy przymusowej i poprawczych spadał na kraj, podczas gdy skarb państwa wcale żadnego nie brał udziału w ponoszeniu rzeczonych kosztów. Dopiero na mocy ustawy z dnia 24. maja 1885 Nr. 90 Dz. u. p. Rząd przyczynia się zasiłkiem przynajmniej do kosztów ufundowania tych zakładów. To też w odpowiedzi na uchwałę Wys. Sejmu z dnia 12. stycznia 1887, wzywającą c. k. Rząd do założenia w Galicyi w jak najkrótszym czasie zakładów pracy przymusowej i poprawczych, oświadczył JE. pan Minister spraw wewnętrznych, że gdy według ustawy z 24. maja 1885 Nr. 90. Dz. u. p. staranie o urządzenie zakładów wskazanych w powołanej uchwale sejmowej jest rzeczą kraju (§. 1.), a państwo przyczyniać się ma tylko zasiłkiem do kosztów założenia tych zakładów w miarę ich potrzeby i stosowności (§. 2.); przeto powołana wyżej rezolucya sejmowa w brzmieniu przez Sejm uchwalonem nie może stanowić dla Rządu impulsu do jakiegokolwiek akcji, co nastąpićby mogło dopiero wtedy, jeżeliby Reprezentacya kraju, stosując się do postanowień powyżej przytoczonej ustawy, powzięła konkretne uchwały, potrzebne dla Rządu do ocenienia potrzeby i stosowności projektowanych zakładów, oraz sporządziła odnośne materyały, jak statut, regulamin, plany budowy wraz z kosztorysem i opisaniem budowy.

Z powyżej skreślonego stanu rzeczy okazuje się więc, że urządzenie w kraju naszym zakładów pracy przymusowej i poprawczych zostało uznaniem powszechnie za konieczne i pilne, że jednak urzeczywistnieniu tej myśli li tylko brak odpowiednich środków materyalnych stanął na przeszkodzie. Że potrzeba ta i to w większym jeszcze niż dawniej stopniu i dzisiaj istnieje, okażą poniżej naprowadzone daty statystyczne, dające pogląd na rozwielenie w kraju naszym włóczęgostwo i próżniactwo, a której to pladze bez wątpienia tylko domy pracy przymusowej są zdolne zaradzić, jeżeli się zważy, że włóczęga po odbyciu kary w areszcie sądowym oddany do zakładu pracy przymusowej, będąc tamże ujęty przez czas dłuższy (do 3 lat) w karby surowej dyscypliny, wprowadzony i wprawiony do mozolnej każdodzienniej roboty, wyuczony rzemiosła lub innego sposobu zarobkowania, uposażony w szczupły owoc tego przymusowego zarobku, wychodzi częstokroć na wolność człowiekiem zdolnym i chętnym do pracy i staje się nieszkodliwym a nawet nieraz użytecznym członkiem społeczeństwa.

Nie wdając się zresztą w dalsze rozbieranie powszechnie już uznanej pożyteczności zakładów pracy przymusowej i poprawczych dla dobra ogółu, a powołując się tylko jeszcze na przytoczone w sprawozdaniu tutejszem z dnia 21. grudnia 1888 LW. 52859 inne motywa, przemawiające za urządzeniem w kraju naszym rzeczonych zakładów, Wydział krajowy przystępuje poniżej do przedstawienia Wys. Sejmowi wyniku swoich badań, opartych na zebranych materyale statystycznym i na ustawach z dnia 24. maja 1885 Nr. 89 i 90. Dz. u. p., zawierających postanowienia o dopuszczalności trzymania w zakładach pracy przymusowej i poprawczych, tudzież o sposobie ich fundowania, urządzenia i utrzymania. Wywód nasz ma w szczególności na celu:

1. wykazać rozmiary, do jakich wzrosło w kraju naszym włóczęgostwo i próżniactwo i udowodnić cyframi potrzebę będących w mowie zakładów;

2. wykazać prawdopodobną liczbę indywiduów, któreby się kwalifikowały do zatrzymania w zakładach pracy przymusowej i poprawczych, a która to liczba stanowi znowu o ilości i rozmiarach zakładów;

3. oznaczyć miejscowości, które miałyby być siedzibą zakładów;

4. przedstawić środki materyalne, jakimi rzeczzone zakłady mogłyby być urządzone i utrzymywane,

wreszcie 5. zwrócić uwagę na pokrewną z domami pracy przymusowej instytucję, „kolonij rolniczych poprawczych“ dla nieletnich przestępców.

Ad i Udo-
wodnienie
datami sta-
tystycznymi
potrzeby
w naszym
kraju zakła-
dów pracy
przymuso-
wej i po-
prawczych.

Wedle wykazu sumarycznego sporządzonego, na podstawie dat statystycznych, dostarczonych nam przez c. k. sądy galicyjskie wschodnie w sposób szczegółowy, zaś przez c. k. sądy zachodniej połowy kraju bez rozróżniania płci i wieku, okazuje się, że w latach 1885 1886 i 1887 zostało ukaranych z powodu przekroczenia ustawy o włóczęgostwie z dnia 24 maja 1885 Nr. 89 Dz. u. p., względnie ustawy z dnia 10 maja 1873 Dz. u. p. Nr. 108.

a) ogółem 33220 osób.

Z tej sumy wynosi liczba (lecz tylko w okręgu apelacji

lwowskiej)

mężczyzn 12398, z tych w wieku niżej lat 18 593

kobiet 4002 „ „ „ „ 18 249

b) Z wykazu zaś sporządzonego na podstawie dat dostarczonych przez c. k. starostwa okazuje się, że liczba osób, które w latach 1885, 1886 i 1887 postawiono po odbyciu kary i z mocy wyroku sądowego pod dozór policyjny wynosiła ogółem 2402 osób,

z której to sumy wynosi liczba:

mężczyzn 2074, z tych w wieku niżej lat 18 124

kobiet 328 „ „ „ „ 18 32

c) Z tego samego wykazu wynika dalej, że w tym samym okresie czasu wydano szupasem do gmin przynależności na mocy ustawy z dnia 27. lipca 1871 Dz. u. p. Nr. 88 ogółem 20312 osób.

Z tej sumy było:

mężczyzn 14234, z tych w wieku niżej lat 18 1135

kobiet 6078 „ „ „ „ 18 769

zaś rewertentów było ogółem (bez różnicy płci i wieku) 6389

d) Wreszcie z wykazu, sporządzonego przez nasz oddział rachunkowy na podstawie aktów likwidacji kosztów szupasowych z lat 1884, 1885 i 1886 wynika, że w pomienionem trzechleciu wedle sprawdzonych rachunków tutejszo krajowych stacyj szupasowych było rzeczywiście szupasowanych osób ogółem 14897, z tych było rewertentów po 5, 10 i więcej nawet razy szupasowanych 6929; koszt zaś powyższego szupasowania wynosił 74089 zł. 23 ct.

a z tych przypadło } z funduszu krajowego 53947 zł. 91 ct.

do zwrotu } od gmiu przynależności 20141 „ 32 „

Powyższy wynik badań naszych, sądzimy, rozwiązuje w zupełności bez potrzeby dalszych komentarzy zadanie, jakie sobie pod 1. zakreśliliśmy.

Chodzi więc nam dalej o obrachowanie, choćby w przybliżeniu, z danych powyżej cyfr liczby indywiduów, kwalifikujących się do zatrzymania w zakładzie pracy przymusowej lub poprawczym, albowiem w naszym kraju c. k. sądy nie orzekają w swoich wyrokach dopuszczalności oddania do zakładu pracy przymusowej,

a mają to czynić w myśl §. 19. ustawy z dnia 24. maja 1885 Nr. 90 Dz. u. p. dopiero wtedy, gdy zajdzie możność oddawania skazańców do zakładów pracy przymusowej t. j. gdy takie zakłady zostaną w kraju urządzone.

Ad 2. Obrachowanie najbardziej w tej mierze decydujące, należy uważać kategorie osób oddanych pod dozór policyjny i rewertentów, szupasowanych po kilka a nawet kilkanaście razy do gmin przynależności, a to z tego względu, że wymienione co dopiero indywidua stanowią w ogólnej liczbie ukaranych sądownie za włóczęgostwo jaki i w wydalonych szupasem do gmin przynależności, zastęp przestępców najwięcej zdemoralizowanych i niepoprawnych.

Co do pierwszej bowiem kategorii osób orzeka ustawa z 10. maja 1873 w §. 4: „że pod dozór policyjny mogą być oddane te osoby, które za fałszowanie papierów kredytowych publicznych, za fałszowanie monety, albo też za czyny karygodne przeciwko cudzej własności były skazane na więcej jak 6 miesięcy aresztu lub kilkakrotnie na krótszy areszt, albo które były karane za włóczęgostwo i zdają się zagrażać bezpieczeństwu własności“. Wedle tego określenia ustawowego są to osoby, które mimo odpokutowania kary nie dają jeszcze rękojmi dalszego uczciwego prowadzenia się po za murami aresztu i potrzebują też w tym względzie nadzoru władzy bezpieczeństwa w celu dalszej poprawy, co może nastąpić najpewniej przez zatrzymanie ich w zakładzie pracy przymusowej, jeżeli mamy na uwadze źródło, z kąd wyżej wyliczone przewinienia tych osób pochodzą t. j. wstręt do pracy i brak poznania jej wartości.

Co się tyczy znowu rewertentów szupasowych t. j. takich włóczęgów i próżniaków, którzy po kilka a nawet kilkanaście razy do roku są odsyłani szupasem do gmin przynależności, to są oni właśnie owemi indywiduami, które może bez wyjątku dostarczają c. k. sądom kontygentu do karania na podstawie ustawy z 24. maja 1885 Nr. 89 Dz. u. p. i wymagają dozoru policyjnego i którzy będąc nałogowymi próżniakami, wyzyskując ciągłą włóczęgą po kraju miłosierdzie prywatne i fundusze publiczne bez żadnego pożytku, stanowią nieraz zastęp zbrodniarzy.

Ten to wiecznie ruchomy a groźny dla porządku publicznego żywioł należy przedewszystkiem powściągnąć, a to może się stać tylko w ten sposób, gdy takie indywidua zaprawi się do pracy, zaszczerpi w nich poznanie wartości tejże a skutkiem tego powróci się je społeczeństwu na pożytek.

Biorąc więc wzgląd przy obliczeniu cyfry, o którą nam idzie, li tylko na wspomniane dwie kategorie osób, wykazaliśmy wyżej, że w latach 1885—1887 było ogółem rewertentów szupasowych 6389 oddanych zaś pod dozór policyjny 2402

Przyjmując, że w liczbie rewertentów mieści się już liczba oddanych pod dozór policyjny, (można bowiem na pewne twierdzić, że nałogowi a niepoprawni rewertenci szupasowi dają powód władzom bezpieczeństwa do rozciągnięcia nad nimi dozoru policyjnego), to osiągniemy tym sposobem za okres trzechletni liczbę 3987 indywiduów, które byłyby ukwalifikowane do zatrzymania w zakładach pracy przymusowej i poprawczych; zatem trzecia część tej liczby t. j. 1329 stanowić będzie ilość takich osób w jednym roku.

Trzeba tu jednakże zważyć, że wymieniona co dopiero liczba obejmuje i przestępców młodocianych w wieku niżej lat 18, a dla tych wedle §. 13. i 14. ustawy z dnia 24. maja 1885 Nr. 90 Dz. p. p. należy zaprowadzić albo osobne zakłady poprawcze, albo można ich oddawać do osobnych oddziałów, które

w zakładach pracy przymusowej przeznaczone są wyłącznie dla młodocianych penitentów. Otóż liczba takich nieletnich przestępców a mianowicie oddanych pod dozór policyjny, jak to ad 1. b) wykazaliśmy wynosiła . . . 156 osób; a jeżeli do tego dodamy podaną nam przez c. k. sądy liczbę osób niedorosłych w wieku od 11 do 14 lat, które popełniły zbrodnie, a ukarane zostały tylko jako za przekroczenie, a co do których wedle §. 8. powołanej wyżej ustawy sąd karny może orzec dopuszczalność oddania do zakładu poprawczego wynoszącą . . . 269 „ to otrzymamy ogólną liczbę przestępców młodocianych za okres trzech-letni . . . 425, zatem третią część tej liczby t. j. . . 142 można przyjąć za nadających się w jednym roku do zatrzymania w zakładzie poprawczym.

Tak więc powyższy wywód statystyczny wskazuje, że co najmniej w okrągleniu 1180 dorosłych a 150 młodocianych przestępców znalazłoby corocznie pomieszczenie w zakładzie pracy przymusowej i poprawczym, że w takich rozmiarach trzeba by u nas rzeczzone zakłady urządzić. — Przytem musimy zauważyć, że urządzenie jednego zakładu pracy przymusowej dla tak znacznej liczby skazańców nie jest wskazane, lecz owszem zakłady te winny być urządzone w mniejszych rozmiarach i w różnych punktach krajn, za czem przemawiają następujące okoliczności:

a) możliwość łatwiejszego i ścisłego nadzorowania zakładu i zarządzania nim, sposobniejszy podział pracy między skazańców, zresztą względy na bezpieczeństwo wewnętrzne zakładu i karność domową;

b) urządzenie zakładu w mniejszym rozmiarze daje pewność łatwiejszego zorganizowania pracy; najniepomyślniejszym bowiem jest stan zakładu i chyba on swego celu wtedy, gdy mu nie dostaje ciągłego i produktywnego zajęcia dla skazańców;

c) względ na dostawianie skazańców z sąsiednich okręgów sądowych do niezbyt odległego zakładu pracy przymusowej, a zatem i na ograniczeniu ile możliwości kosztów transportu do jak najmniejszej cyfry,

wreszcie d) za urządzeniem kilku zakładów o mniejszych rozmiarach przemawia także doświadczenie innych krajów naszej monarchii, gdzie zakłady te istnieją a mianowicie w Niższej Austrii urządzono 3 zakłady, a w Morawii 5 w różnych miejscowościach kraju.

Ad 3. Oznaczenie miejscowości mających być siedzibą zakładów.

Co się tyczy dalej oznaczenia miejscowości, w których rzeczzone zakłady winny być urządzone, to w tej mierze są w ogólności decydującymi następujące okoliczności:

a) bliskość stacyi kolejowej i garnizonu wojskowego, więc względ na łatwość i taniość transportu skazańców, tudzież na otrzymanie w danym wypadku szybkiej pomocy wojskowej;

b) stosunki handlowe i przemysłowe danej miejscowości t. j. że zakład winien być urządzony w takiej miejscowości, gdzie są widoki uzyskania dla skazańców rozmaitych sposobów zatrudnienia, bądź to przez używanie ich do pracy po za obrębem zakładu, bądź to przez dostarczanie zakładowi pracy ze strony fabrykantów lub przemysłowców zapomocą oddawania surowców do przerabiania w zakładzie.

Jakie w szczególności miejscowości naszego kraju nadawałyby się na siedziby rzeczonych zakładów, tego dziś stanowczo oznaczyć nie możemy; wybór bowiem będzie zależnym nie tylko od pomienionych wyżej stosunków, ale także od wyniku

rokowań i ostatecznych układów z odnośnemi gminami miejskimi, któreby chciały i mogły się przyczynić materyalnie do wprowadzenia w życie będących w mowie zakładów.

Ad 4. Śro-
dki mate-
ryalne, ja-
kimi rzeczo-
ne zakłady
mogą być
urządzone
i utrzymy-
wane.

a) Wybudo-
wanie i u-
rządzenie
zakładów.

Postanowienia w tej materji zawiera przedewszystkiem ustawa z dnia 24. maja 1885. Dz. u. p. N. 90., która stanowi:

W § 1.: „że staranie o te zakłady jest rzeczą kraju, że także więcej kra-
jów razem może utworzyć wspólny zakład pracy przymusowej“.

W § 2.: „że do pokrycia kosztów fundacyi takich zakładów będzie się
Rząd przyczyniał w miarę ich potrzeby i odpowiedniości“.

W § 3.: „że o pokrycie kosztów fundacyi według § 2. niepokrytych starać
się ma kraj“.

Z powyższego brzmienia ustawy wynika zatem, że w ogóle obowiązkiem kraju jest zakłady pracy przymusowej i poprawcze wybudować, urządzić i to w pierw-
szym rzędzie funduszami krajowemi, zaś c. k. Rząd przyczynia się tylko zasiłkiem na rzeczony cel. Wysokość wydatków, jakie byłyby potrzebne, zależy od szczegóło-
wych planów i kosztorysów budowy, której rozmiary znowu zawisły od ilości głów mających w tych zakładach być pomieszczonemi i od urzędnienia, jakie zakłady te winny posiadać.

Gdy jednak Wydział krajowy nie miał upoważnienia na sporządzenie i przedłożenie takich planów i kosztorysów, która to czynność zresztą wymaga wprzód
zbadań na miejscu urzędnienia podobnych zakładów istniejących w innych krajach, a nadto wymagałaby i wydatków na te prace przedwstępne; przeto, ażeby mieć już
teraz jakieś pojęcie w tym względzie, poprzestajemy na przedstawieniu kosztów, jakie poniosła Niższa Austria i Morawia na założenie u siebie zakładów pracy przymuso-
wej i poprawczych.

Otóż w Niższej Austrii wybudowanie i urządzenie zakładu pracy przy-
musowej w Korneuburgu, obliczonego na 600 głów, preliminowano mu kwotę 600.000 zł.
do których to kosztów Rząd przyczynił się połową t. j. 300.000 zł.

Zaś w Morawii wyniosły także kosztu czterech zakładów pracy przymuso-
wej obliczonych po 250 głów, każdy jak następuje:

w Znajm	}	łącznie z placem	155.000 zł.
w Neutitschein		pod budowlę	157.000 „
w Iglawie	}	bez placu	155.000 „
w Schönberg			153.000 „
razem			620.000 zł.

Dodawszy do tej sumy jeszcze kosztu urzędnienia li-
cząc na jeden zakład 15.000 zł razem 60.000 zł. |

Przedstawia się ogólny koszt 680.000 zł. |

Do kosztu tego przyczynił się c. k. Rząd zasiłkiem 40to procentowym t. j.
w kwocie 272.000 zł.

Widać z tego, że kosztorysy morawskie w porównaniu z niższo-austriac-
kimi wypadają pomyślniej, gdyż na zakład w Korneuburgu obliczony na 600 głów
proponowany był koszt budowy 600.000 zł., na jednego skazańca więc 1.000 zł., na
morawskie zakłady zaś przypada koszt budowy na jednego skazańca tylko 680 zł.
Gdybyśmy więc w razie urzędnienia w naszym kraju zakładów pracy przymusowej
i poprawczych obliczonych przypuścemy razem na 650 głów, zastósowali kosztorysy
morawskie, to kosztu budowy i urzędnienia wyniosłyby około 450.000 zł., z których

gdyby Rząd pokrył połowę, lub 40%, fundusz krajowy musiałby ponieść drugą połowę lub więcej.

Funduszków na ten cel nie możemy Wysokiemu Sejmowi wskazać innych jak tylko fundusz krajowy, albowiem „fundusz policyi krajowej“, który mógłby służyć na ten cel, wynoszący około 135.000 zł., ma być wedle sprawozdania Wydziału krajowego o budżecie krajowym na rok 1890 włączony do funduszu krajowego.

Powołana wyżej ustawa z r. 1885 stanowi dalej, „że także więcej krajów razem mogą utworzyć wspólny zakład pracy przymusowej, a więc wspólnymi środkami. Tu zauważamy, że jedynym sąsiednim krajem, z którym w połączeniu nasz kraj mógłby założyć u siebie dom pracy przymusowej, jest Bukowina, albowiem Morawia i Śląsk tudzież Czechy mają już własne zakłady. Jednakże wspólnego urządzania takich zakładów z sąsiednim krajem Wydział krajowy nie może doradzać; bo pominąwszy, że także Sejm bukowiński polecił swemu Wydziałowi krajowemu rozpatrzenie sprawy urządzenia podobnych zakładów, zatem może sam dla swego kraju także urządzić zechce, przy wspólności takich zakładów i umieszczaniu w nich obcokrajowców nie odpowiadałoby się często wymaganiom własnego kraju. Również jesteśmy przeciwni pociąganiu gmin lub powiatów — jak tego dozwala ustawa z r. 1885. do fundowania będących w mowie zakładów, które to korporacje, będąc i tak przeciążone wydatkami na inne cele publiczne, nie byłyby w stanie łożyć tak znacznych kosztów, jakich wymaga założenie zakładów pracy przymusowej i poprawczych. Zresztą należy się spodziewać, że gminy, w których rzeczony zakłady miałyby być urządzone, niewątpliwie zobowiążą się w dobrze zrozumianym własnym interesie do pewnych świadczeń, jak dostarczenie bezpłatnego placu pod budowę, założenie studzien, uregulowanie dróg prowadzących do zakładu itp.

b) Utrzymanie i administracja zakładów pracy przymusowej i poprawczych i zaspokojenie potrzeb delikwentów.

W tym przedmiocie stanowi powołana ustawa „że obowiązkiem kraju jest starać się o pokrycie odnośnych kosztów“.

Do kosztów tych należą:

1) Koszta administracji t. j. pensye urzędników, wynagrodzenia sługi dozorców, emolumenta, potrzeby kancelaryjne i naukowe tudzież kościelne i re-muneracye;

2) Koszta zarządu;

3) Nakłady, jako to: utrzymanie budynków, podatki, koszta transportu, wydatki na bezpieczeństwo i rozmaite inne, wreszcie;

4) zarobek nadobowiązkowy (tantjema) wypłacany skazańcom.

Jednakże wedle powyższej ustawy, jeżeli zakład pracy przymusowej fundują powiaty lub gminy, to ustawodawstwo krajowe może im przekazać pokrycie rzeczonych kosztów, jak również ustawodawstwo to może postanowić, że powiaty lub gminy mają zwracać koszta zaspakajania potrzeb skazańców jak: wydatki na wyżywienie, pościel, opał, światło, jako też na czyszczenie bielizny i odzieży, koszta leczenia i t. p., lecz wydatki te wtedy tylko miałyby zwracać powiaty lub gminy, jeżeliby takowe nie mogły być uzyskane od samych skazańców lub od osób do ich utrzymywania obowiązanych.

Za skazańców wreszcie do kraju nie należących zwracać ma rzeczony koszt ów kraj, do którego tenże ze względu na swoje pochodzenie należy.

Z powyższego więc okazuje się, że poszczególnione co dopiero wydatki nie spadają w całości na fundusz krajowy; że mogą być one pokryte choćby w części przez samych skazańców, względnie z ich majątku, przez powiaty lub gminy przy-

należne (na co jednak potrzeba ustawy krajowej), wreszcie przez dochód z rezultatów pracy skazańców, bądź to wykonywanej w zakładzie, bądź też przez płatne najmowanie skazańców do robót po za zakładem.

Dla jaśniejszego poglądu na rzeczzone koszta nie od rzeczy będzie przytoczyć tu cyfry potrzeb i ich pokrycia zaczerpnięte z będącego pod ręką preliminarza na r. 1889 morawskiego zakładu pracy przymusowej w Igławie urządzanego na 250 głów. Otóż wedle tego preliminarza przedstawiają się:

Potrzeba.

A) Ogólne koszta utrzymania zakładu.

a) Koszta zarządu.

I. Pensye urzędników	1.594 zł.
II. Wynagrodzenie sług	8.222 „
III. Emolumenta	125 „
IV. Potrzeby kancelaryjne i naukowe	100 „
V. Potrzeby kościelne	33 „
VI. Remuneracye i zastępstwa	643 „
VII. Emerytury	—
Razem koszta zarządu	10.717 zł.

VIII. b) Koszta reżyjne	14.965 „
-------------------------	----------

c) Nakłady.

IX. Utrzymanie budynków	200 zł.
X. Podatki i dary	13 „
XI. Rozmaite wydatki	160 „
Razem	373 „

B) Potrzeba zakładu.

XII. Zarobek nadobowiązkowy (tantjemy) skazańców	3.400 „
Suma wszystkich wydatków	29.455 zł.

Pokrycie.

A) Własne dochody zakładu.

I. Zwroty kosztów utrzymania skazańców	200 zł.
II. Rozmaite dochody	125 „
razem	325 zł.
III. B) Dochody z roboty i zarobek skazańców	14.000 „
razem pokrycie	14.325 „
W porównaniu z potrzebami	29.455 „
okazuje się niedobór do pokrycia z dotacyi funduszu krajowego w kwocie	15.130 zł.

Przy zestawieniu preliminarza powyższego wzięto jednak w rachubę tylko $\frac{3}{4}$ roku; zakład bowiem w Igławie został otworzony dopiero z dniem 1. lipca r. b. przeto za cały rok dotacya z funduszu krajowego wynosiłaby kwotę 20.173 zł.

Organizacja
pracy w
zakładach.

Celem zakładu pracy przymusowej jest, osoby tamże oddane przyzwyczaić do odpowiedniej pracy, zapoznać je z wartością tejże, obudzić i utrwalić w nich chęć do niej, czyli krótko mówiąc za pomocą pracy skazańca umoralnić i powrócić go społeczeństwu na pożytek. Zatem dla dopięcia celu pierwszym obowiązkiem zakładu jest dostarczyć skazańcom ciągłego i produktywnego zajęcia.

Musimy jednak zauważyć, że stała norma dla zatrudnienia skazańców postanowić się nie da, lecz będzie rzeczą kierownika zakładu i Wydziału krajowego wyszukać w miarę miejscowych stosunków takie prace, któreby z jednej strony były pożyteczne, z drugiej strony nie szkodziły drobnemu przemysłowi.

W ogólności co do zatrudnienia skazańców zaznaczamy, że wyuczeni rzemiosł, takowe przede wszystkim dla potrzeb własnego zakładu jako i innych zakładów krajowych wykonywać powinni, nieumiejący rzemiosł mogą być bądź to do tego przyuczani, bądź też używani do rozmaitych prac po za zakładem.

Pozostaje nam wreszcie do omówienia ze wszech miar godna zastanowienia się a zakładom pracy przymusowej pokrewna instytucja „kolonij rolniczych poprawczych“ dla nieletnich przestępców.

ad 5) Ko-
lonie rolni-
cze popra-
wcze dla
nieletnich
przestępców.

Nadmieniliśmy już wyżej, że wedle ustawy z 24. maja 1885 Nr. 90 dz.u.p., dla osób, które nie przekroczyły 18. roku życia, zaprowadzić należy osobne zakłady poprawcze, albo osobne dla nich wyłącznie przeznaczone oddziały w zakładach pracy przymusowej.

Otóż w tym względzie w obec uzyskanej w przybliżeniu liczby 150 nieletnich kwalifikujących się do zatrzymania w zakładzie poprawczym, jesteśmy za założeniem osobnego takiego zakładu, przemawia bowiem za tem nietylko powyższa liczba ale i okoliczność, że przez urządzenie osobnych zakładów z jednej strony możliwość stykania się z starszymi przestępcami i ich wpływ szkodliwy na młodocianych zostaną usunięte, z drugiej strony system poprawczy w osobnym zakładzie da się jednolicie i gruntownie zorganizować tudzież energicznie przeprowadzić a więc i cel zakładu tem pewnie osiągnąć.

Dalej oświadczamy się za założeniem kolonii rolniczej poprawczej a to z następujących powodów:

1) Że z pomiędzy rozlicznych instytucyj, jakie zaprowadziły u siebie zagraniczne państwa europejskie jak: Szwajcarya, Francya, Belgia, a za ich śladem Rosya i Niemcy, dla wychowania zaniedbanych dzieci i nieletnich, najpomyślniejszemi w skutkach okazały się kolonie rolnicze;

2. że system poprawczy powinien być zastosowany do charakteru i zajęć ludności karze podpadającej, a więc w naszym kraju, gdzie z ogólnej liczby przestępców przez c. k. Sądy ukaranych połowa pochodzi zwykle ze stanu rolniczego, odpowiedni będzie system osiedlania w koloniach rolniczych;

3. że przez osiedlanie w koloniach rolniczych są skazańcy oddaleni od miast i łatwiejszych sposobności powrotu do dawnych błędów i występków, oraz przeciw działa się zgubnej manii emigrowania ze wsi do miast i pozbawiania rąk do uprawy ziemi. Ożywcza praca przy roli oraz świadomość pożyteczności tej pracy obudzą w skazańcu zamiłowanie do gospodarstwa wiejskiego i pozbawią go płonnej nadziei, jakoby w mieście zdobyć można łatwy dobrobyt. Wreszcie

4. że instytucję kolonij rolniczych uznał już i Wysoki Sejm jako systemat poprawczy dla naszego kraju najodpowiedniejszy, a to w uchwale swej z dnia

6. września 1884, na którą powołaliśmy się zdając sprawę z czynności Wydziału krajowego.

Proponujemy następnie założenie kolonii rolniczych przede wszystkim dla nieletnich, wychodząc z tej powszechnie uznanej zasady, że chcąc racjonalnie i skutecznie oddziaływać na poprawę moralnych stosunków społeczeństwa, na zmniejszenie przestępstw we własnym jego dobrze zrozumianym interesie i w widokach przyszłego bezpieczeństwa tegoż należy zło u samego jego źródła usuwać lub przynajmniej zmniejszać, a więc zaopiekować się nieletnimi przestępcami.

Doświadczenie bowiem kryminalistyki ugruntowane na faktach wykazuje, że większa połowa najniebezpieczniejszych przestępców od nader wczesnej młodości weszła na występku drogi, że dziecko, względnie nieletni, bez wszelkiej zostawiony pomocy, nie mający rodziny zostaje włóczęgą, żebrakiem a nakoniec z jednego lub drugiego przetwarza się w zbrodniarza.

Wreszcie gdyby przyjęto w zasadzie założenie u nas rzeczonej kolonii, to należałoby urządzić ją na wzór osady poprawczej rolniczo-rzemieślniczej istniejącej od r. 1876 w Studzieńcu w Królestwie polskiem; przemawia bowiem zatem:

a) podobieństwo stosunków ekonomicznych i społecznych tamtego kraju z naszym i

b) system wychowania nieletnich przyjęty w osadzie Studzienieckiej, który w skutkach okazał się nader pomyślnymi zjednął już temu zakładowi w Europie dobrą opinię.

Reasumując zatem to wszystko cośmy dotychczas o zakładach pracy przymusowej i poprawczych względnie koloniach rolniczych powiedzieli, przychodzimy do przekonania:

że potrzeba założenia w kraju naszym rzeczonych zakładów jest tak konieczną i pilną, iż od zadośćuczynienia jej już nam dalej uchylać się nie można, że co najmniej 1180 dorosłych i 150 nieletnich skazańców znalazłoby w rzeczonych zakładach pomieszczenie;

że dla braku dostatecznych funduszy wprowadzenie w życie będących w mowie instytucyj winno się odbywać progressywnie oraz w miarę osiągniętego w tym względzie doświadczenia, poprzestając zatem na założenie tych zakładów w rozmiarach mogących pomieścić na razie 500 dorosłych a 150 nieletnich przestępców;

że dla tych ostatnich wskazaniem jest założeni osobnych zakładów i kolonij rolniczo-poprawczych na wzór takiejże w Studzieńcu;

że należy jeszcze rozpoznać się na miejscu ze sposobem urządzenia tak pod względem technicznym jak i administracyjnym istniejących już zakładów pracy przymusowej w jednym z krajów naszej Monarchii, tudzież z urządzeniem osady rolniczej w Studzieńcu;

że na podstawie takiego zbadania rzeczy można będzie dopiero sporządzić odnośne plany budowy i szczegółowe kosztorysy, oraz przystąpić do oznaczenia miejscowości na siedziby zakładów tudzież rokowań, o których już wspomnieliśmy, z odnośnymi gminami.

Alegat 1.

Wydział krajowy przeto dołączając nadto w odpisie odezwę c. k. Namiestnictwa z dnia 2. lipca r. b. l. 37496 tyczącą się będącego w mowie przedmiotu, oraz

Alegat 2.

zestawienie dat statystycznych o istniejących w naszej Monarchii zakładach pracy przymusowej i poprawczych, — wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

„Uznając potrzebę i stosowność wprowadzenia w życie w kraju naszym zakładów pracy przymusowej mogących pomieścić na razie 500 skazańców w wieku wyżej lat 18tu; nadto dla nieletnich skazańców płci męskiej jednej lub więcej kolo-nij rolniczych poprawczych obliczonych na 150 głów — Sejm poleca Wydziałowi krajowemu:

1. ażeby zbadał na miejscu tak pod względem technicznym jak i admini-stracyjnym system urządzenia istniejących w naszej Monarchii zakładów pracy przy-musowej i poprawczych, tudzież osady poprawczej rolniczo-rzemieślniczej w Stu-dzieńcu w Królestwie polskim;

2. ażeby stósownie do wyniku powyższych badań i wedle systemu, jaki uzna za odpowiedni dla kraju naszego, polecił wygotować odnośne plany budowy, o ile możliwości nie kosztowne, tudzież detailed kosztorysy z uwzględnieniem miejscowych cen materiału budowlanego i wynagrodzeń;

3. ażeby na podstawie tych prac przygotowawczych i z uwzględnieniem zre-sztą stosunków miejscowych sprzyjających rozwojowi rzeczonych zakładów:

a) oznaczył miejscowości na siedziby zakładów pracy przymusowej się nadające,

b) zajął się w sposób, jaki uzna za stósowny, wyszukaniem na cele kolo-nii rolniczej odpowiedniego obszaru gruntowego i warunkowem uzyskaniem go dla funduszu krajowego pod jak najprzystępniejszymi cenami;

4. ażeby z gminami tych miejscowości, które ostatecznie wybierze na sie-dziby zakładów pracy przymusowej, przeprowadził rokowania co do sposobu, w jaki byłyby gotowe przyczynić się do kosztów budowy i urządzenia rzeczonych zakładów, w szczególności zaś co do bezpłatnego dostarczenia potrzebnego gruntu i osiągnął w tym względzie stanowcze przyrzeczenia;

5. ażeby przedłożył Sejmowi na najbliższej sesji wszystkie wyżej wyliczone jakoteż i inne do osądzenia sprawy służące mogące operaty, celem ostatecznego po-stanowienia.

Na pokrycie wydatków połączonych z wykonaniem powyższych czynności przygotowawczych, otwiera się Wydziałowi krajowemu kredyt do wysokości 3.000 zł.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z W. Ks. Krakowskiem.

Lwów, dnia 27. sierpnia 1889.

Marszałek krajowy:
Tarnowski w. r.

Sprawozdawca:
Teofil Bereźnicki w. r.
Członek Wydziału krajowego.

O d p i s

odezwy c. k. Namiestnictwa z dnia 2. lipca 1889 l. 37496 wystosowanej do Wydziału krajowego we Lwowie.

Zwracając ./ załączniki cennej odezwy z dnia 16. kwietnia 1889 l. 1534 c. k. Namiestnictwo ma zaszczyt oznajmić, że w kraju tak rozległym jak Galicya, na razie urządzenie przynajmniej dwu zakładów pracy przymusowej byłoby wskazanem.

Co do miejscowości, w których pomienione zakłady miałyby powstać, zdaniem c. k. Namiestnictwa, miasta Lwów i Kraków byłyby najodpowiedniejszymi, już to ze względu na swe położenie geograficzne, nadto zaś z uwagi, że jako stolice kraju najłatwiej mogłyby zużytkować pracę skazańców w zakładach pracy przymusowej utrzymywanych.

D. j. w.

ZESTAWIENIE

dat statystycznych dających pogląd na istniejące w krajach koronnych Monarchii austr. węg. zakłady pracy przymusowej i poprawcze, pod względem ich ilości, rozmiarów, kosztów fundacyi i utrzymania, tudzież co do wewnętrznego urządzenia.

Kraj koronny	Liczba zakładów		Liczba skazańców mogących być pomieszczonymi		Koszta wybudowania i urządzenia tych zakładów wynosiły ogółem zł.	Stan skazańców w r. 1888				Rodzaj zatrudnienia skazańców
	pracy przymusowej	poprawczych	mężczyzn	kobiet		najwyższy		najniższy		
						mężczyzn	kobiet	mężczyzn	kobiet	
Austria niższa	1 w Korneuburg	1 w Eggenburg	1.400	200	947.464	1.029		478		rękodzielnicze dla potrzeb zakładów kraj. i własnego zakładu, zresztą są używani skazańcy do robót w polu, regulacji rzek
Morawia	5 t. j. w Bernie, w Schönborg, w Znaim, w Iglau i w Neutitschein	—	1.080	170	750.000	276	w zakładzie w Bernie	258		rozmaity, zależy od stosunków miejscowych. Przeważnie rękodzielnicze zatrudnienie; lecz także i po za obrębem zakładu.
Tyrol	1 t. j. w St. Martin koło Szwazu (dla kobiet)	—	—	—	30.000	—	60	—	51	prace kobiece jak szycie, haftowanie, tkanie etc. i posługi domowe

Dzienna taksa żywienia skazańca płci		Koszta utrzymania skazańca ponosi	Dotacya z funduszu krajowego na utrzymanie zakładów wynosiła w roku 1888 zł.	Etat		Pobory tych funkcjo naryuszów wynoszą	Czy zakłady osiągnęły swój cel i przyczyniły się do zmniejszenia próżniactwa i włóczęgostwa	Czy terazniejsze urządzenia wymagają reform	U w a g a
męskiej	żeńskej			urzędników	straży i sług				
wynosi centów									
50	—	fundusz krajowy	130.147	14	150	53.300	tak	nie	Prócz tych dwóch zakładów istnieje w Niższej Austrii jeszcze rządowy zakład poprawczy dla kobiet w Wiener-Neudorf, mogący pomieścić 300 kobiet. Fundusz kraj. zwraca koszta żywienia wynoszące 35 ct. dziennie od głowy a w r. 1888 ogólną kwotę 17.082 zł. Do kosztów budowy zakładu w Korneuburgu i Eggenburgu przyczynił się skarb państwa kwotą 410.000 zł., zaś gminy dały na własność kraju plac pod budowę bezpłatnie, a nadto gmina Eggenburg 10000 zł.
45		fundusz zakładowy i krajowy	na rok 1889 prelinowano 84.907 zł.	10	70	53.856	—	—	Zakład w Bernie jest wspólną własnością tak Morawii jak i Szlązka, oba też kraje mają prawo wspólnego używania. Inne cztery zakłady weszły w życie dopiero w r. b. a do ich urządzenia oraz wybudowania z prelinowanej na ten cel kwoty 680.000 zł. przyczynił się skarb państwa zasiłkiem 40% t. j. 272.000 zł.
—	35	fundusz krajowy, skarb państwa i gminy przynależności — te ostatnie w kwocie 10½ ct. dziennie za głowę	8.449	—	—	—	nie — a to z powodu, że niema w kraju zakładu pracy przymusowej dla mężczyzn	nie	Personal dozorczy tego zakładu stanowią siostry Miłosierdzia i kapelan. Zakład otrzymuje pauszale w kwocie 35 ct. za skazańca, innych poborów nie mają siostry miłosierdzia. Kapelan zaś pobiera 520 zł. rocznie (z czego na kraj przypada 100 zł., resztę ponosi państwo) oprócz mieszkania z opałem.

Kraj koronny	Liczba zakładów		Liczba skazańców mogących być po mieszczonymi		Koszta wybudowania i urządzenia tych zakładów wynosiły ogółem zł.	Stan skazańców w r. 1888				Rodzaj zatrudnienia skazańców
	pracy przymusowej	poprawczych	mężczyzn	kobiet		najwyższy		najniższy		
						mężczyzn	kobiet	mężczyzn	kobiet	
Kraina	1 t. j. w Lublanie	—	500	—	70.000 później rozszerzony reprezentuje dziś wartość 122.422	428	—	385	—	wykonują rzemiosło i są zatrudniani po za zakładem.
Czechy	3 t. j. w Pardubitz i dla kobiet w Repy	1 w Kostenblatt	700	100	501.003	313	55	203	36	wykonują rozmaite rzemiosła dla potrzeb zakładu jaki innych zakładów krajowych prócz tego spełniają rozmaite posługi domowe jak i są używani do robót po za zakładem.
Styrya	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Austria wyższa	nie mają własnych zakładów krajowych pracy przymusowej lecz : =									
Voralberg										
Istrya										
Salzburg										

Dzienna taksa żywienia skazańca płci		Koszta utrzymania skazańca ponosi	Dotacja z funduszu krajowego na utrzymanie zakładów wynosiła w roku 1888 zł.	Etat		Pobory tych funkcyonaryuszów wynoszą	Czy zakłady osiągnęły swój cel i przyczyniły się do zmniejszenia próchnictwa i włośzcgostwa	Czy terazniejsze urządzenia wymagają reform	U w a g a
męskiej	żeńskej			urzędników	straży i sług				
wynosi centów									
50	—	fundusz zakładowy i krajowy	—	4	34	19.516	tak	nie	Żeńscy skazańcy bywają oddawani do zakładu pracy przymusowej w Lankowic (w Styryi). Wysokości dotacyi zakładu z funduszu kraj. nie podał nam Wydział krajowy, nadmienil tylko, że ogólne wydatki wedle zamknięcia rachunkowego za rok 1887 wyniosły kwotę 168.654 zł.
50 i 45	36 ³ / ₄	fundusz zakładowy i krajowy	108.821	10	48	36.763	—	—	Budowę zakładu w Pardubitz obliczonego na 400 głów rozpoczęto w roku bieżącym kosztem 380.000 zł., do którego Rząd przyczynił się kwotą 150.000 zł. Zakład dla kobiet w Repy oddany został w zarząd i opiekę zakonowi Sióstr Miłosierdzia; fundusz krajowy zwraca im tylko koszta żywienia skazanych obliczone po 36 ³ / ₄ za dzień i głowę, tudzież daje kwotę roczną 150 zł. na utrzymanie kapelana zakładowego. Zakład w Kostenblatt pomieszczony jest w zamku za opłatą czynszu najmu w rocznej kwocie 3000 zł.
—	—	—	—	—	—	—	—	—	Nie otrzymaliśmy dotychczas żądanych dat.
skazańcy mężczy są oddawani do zakładu w Lublanie (Kraina) i w Korneuburgu (Austria niższa) zaś żeńscy skazańcy do zakładu Wiener Neudorf (Austria niższa).									
skazańcy mężczy bywają oddawani do zakładu w Lublanie (Kraina) a żeńscy do zakładu w Schwaz w Tyrolu, za zwrotem kosztów utrzymania.									
nieotrzymaliśmy dotychczas żądanych dat.									
skazańcy w liczbie 30 bywają oddawani do zakładu w Korneuburgu (Austria niższa).									

Kraj koronny	Liczba zakładów		Liczba skazańców mogących być pomieszczonymi		Koszta wybudowania i urządzenia tych zakładów wynosiły ogółem zł.	Stan skazańców w r. 1888				Rodzaj zatrudnienia skazańców
	pracy przymusowej	poprawczych	mężczyzn	kobiet		najwyższy		najniższy		
						mężczyzn	kobiet	mężczyzn	kobiet	
Karyntya										
Szląsk										
Gorycja	Nie mają krajowych zakładów pracy przymusowej.									
Tryest										
Dalmacya										
Bukowina										

Nie mają krajowych zakładów pracy przymusowej.

